

כי לנו הלילה

תא"ל (מיל') אלי רהב

והלחימה נעשתה בלילה באש תותחים כמעט ללא תנועה. עד הבוקר הושמדה מרבית הצי הצרפתי כאשר מפקדו, אדמירל וילנד, שעגן דרומה יותר, לא השתתף כלל בקרב — אם מתוך חוסר יכולת לתמרן בלילה במעלה הרוח או מסיבות אחרות — ונמלט על נפשו. הָרֵס הצי אילץ את נפוליון להפסיק את לחימתו במזרח התיכון ולשוב לצרפת. נפוליון לא שכח לציין את אכזבתו מהצי עד יום מותו.

תקופת הקיטור, שהחלה באמצע המאה התשע עשרה, שיפרה את יכולת התמרון ואפשרה תנועה גם נגד כיוון הרוח, אלא שעדיין ניכרה רתיעתם של מפקדי הציים לסכן את הצי העיקרי בקרבות לילה. המצאת הטורפדו (טיל תת-מימי לטווח קצר) יצרה כושר פגיעה לספינות קטנות ואפשרה לשגרן לתקוף בלילה אוניות מערכה. הלילה צופן בחובו יתרונות לכלי קטן שמתגלה בעין בטווח קצר יותר מהאוניות הגדולות. לכן, יכלו כלים קטנים להתקרב לטווחי ירי טורפדו מבלי לחשוש מתותחי האוניות. לצורך הגנת הצי העיקרי מפגיעת הטורפדות פותחו ספינות תותחים מהירות, שכונן "משחיתות טורפדות" (Torpedo-Boat Destroyers). שילוב תותחים, טורפדו ונשק נגד צוללות בכלי אחד יצר את משחתת הצי (Destroyer Fleet) הרב-תכליתית, הקיימת עד ימינו. כלים אלו נבנו להגנת הצי העיקרי ביום ובלילה וכהשלמה לפעילות. בקרב טסושימה (27-28 במאי 1905) הנחילו היפנים מפלה לצי הרוסי. הקרב העיקרי הוכרע בשעות אחר הצהרים ביום הראשון. מפקדם, אדמירל טוגו, לא היה מוכן לסכן את אוניותיו הגדולות ולנצל את ההצלחה. כשירד הלילה הפסיק את האש, ניתק מגע בין אניות המערכה ושלח את המשחתות וסירות הטורפדו לזיג ברוסים. הקרב העיקרי חודש רק למחרת בבוקר. בצורה דומה נהג גם אדמירל ג'ליקו ביטלנד (31 במאי 1916) — כאשר הפסיק את לחימת ציי המערכה לאחר רדת החשכה. היכולת העדיפה של הצי הגרמני בטכניקת הקרב

לוחמת הלילה במסורת הימית

לחימה בלילה אינה אהודה במסורת הימית העולמית. לאדם — חיית יבשה הזקוקה לאור השמש — קשה לשנות מהרגליו, והוא נמנע ככל האפשר מלהימצא בלילה בלב-ים. בתקופת ספינות המשוטים נעשתה התנועה בים לאורך החופים. סכנת ההיטרפות על סלעי החוף חייבה להעלות את הסירות אל החוף, או לעגון, בשעות החשכה. הלחימה נעשתה בשיטת MELEE — כלי שיט רבים, המתערכים אלה באלה — וחייבה לכן אור יום.

המצאת המפרשים הביאה בסוף המאה הארבע-עשרה, להתפתחות בניין כלי-השיט ואמצעי הניווט ואפשרה תנועה בלב-ים גם בלילה בהתחשב בכיווני הרוח. לחימת הצי חייבה היערכות של כלי-שיט רבים בטווחים קרובים כשהתקשורת בין האדמירל, מפקד הצי, לרבי החובלים שלו נעשתה בדגלים צבעוניים שהונפו במקומות שונים. מוכן כי לחימה בלילה לא הייתה אפשרית אז. קרבות נערכו באור יום, ואלה הופסקו עם חשכה והתמשכו על פני מספר ימים. הלילה נוצל לתיקון נזקים ולהתארגנות והלחימה חודשה למחרת. פעולת הלילה היחידה בקרב המפורסם נגד הארמדה הספרדית בתעלה (31 ביולי-8 באוגוסט 1588), המציין את גמר שלטונה של ספרד בים, ונמשך תשעה ימים, הייתה שליחת ספינות תבערה נגד הצי הספרדי, שעגן בקלה. עיקר הנזקים נגרמו מהמהומה שקמה בין הספינות הספרדיות ולא מהאש עצמה.

עשרות קרבות ימיים שנערכו בין מדינות שונות ניטשו לאורך היום. הפעלת הצי העיקרי בלילה נתפסה אז כמעשה בלתי אחראי.

אדמירל נלסון, שנחשב לאדמירל הנועז ביותר ושגישתו החדשנית הביאה לאנגליה הצלחות רבות, ערך את קרב הנילוס המפורסם בלילה כשהוא תוקף את הצי הצרפתי, שעגן במפרץ אבוקיר (מזרחית לאלכסנדריה). הצי הבריטי נערך ועגן מול הצי הצרפתי בשעות אחרי הצהרים

מקובלת הדעה, שנועזים ומעטים יכולים לנצח את הרבים בלוחמת לילה. חיל הים הוכיח בקרבות לילה במלחמת יום הכיפורים עליונות ימית: יזמה התקפית, שהתבססה על גורמי איכות האדם והכושר הטכנולוגי, שבהם הומחשה העדיפות הישראלית בלוחמת הלילה, הביאה להצלחה. ישראל היא מדינה קטנה שצרכיה מרובים ואין לה יכולת לפעול כמעצמה ימית. מאחר שקיומה מותנה גם בים חופשי ובחוף בטוח — יכולתנו לנצל את הלילה בדרך זו היא תנאי להצלחה בעתיד.

בלילה והתמחותו כלוחמת צוללות גרמה לצי הבריטי החזק יותר אבדות כבדות ומנעה ממנו את ההכרעה בקרב העיקרי הזה. בתקופה שבין מלחמות העולם החלה התפתחות בתחום הפעלת מטוסים מעל הים, נבנו מטוסי סיור ארוכי-טווח, שהמריאו משדות תעופה בחוף ומטוסים קטנים יותר, שהמריאו מכלי השיט. בהמשך נבנו נושאות המטוסים. פעילות הסיור התבססה על הראייה והתבצעה לכן בעיקרה ביום ובלילות ירח. הצוללות, שהוכנסו לשימוש במלחמת העולם הראשונה, ניצלו את היום לתקיפה תת-ימית של כלי-השיט גדולים, ובלילה עלו על פני המים לשיפור עמדה ולטעינת מצברים.

במלחמת העולם השנייה נעשה שימוש רב בכוח אווירי וכלוחמת צוללות. ישום אמצאת המכ"ם, שנתן כיוון וטווח בגלי רדיו, היקנה לבעלות הברית יתרון איכותי ממשי בשעות החשכה. למרות זאת, רק קרבות בודדים ברמת הציים נערכו בלילה, ועיקר הלחימה נעשתה ביום. כיוצא מן הכלל נציין את האדמירל הבריטי קאניגהם, מפקד זירת הים התיכון, שטען שהים התיכון מתאים בעיקר לקרבות לילה ובאחד מהם — קרב מטאפאן, שנערך דרומית-מערבית לכרתים (28 במרס 1941) — כוח בריטי, שהשתמש במכ"ם, הפתיע ותקף סיירות איטלקיות והשמידן לפני שהבינו כי הבריטים נמצאים בקרבנותן.

היפנים נהגו והזירות רבה בהפעלת אוניות הצי העיקריות שלהם, אך הפגינו נועזות בהפעלת יחידות צי קלות יותר. הם הראו את יכולתם ללוחמת לילה ללא מכ"ם כאשר בליל 8-9 באוגוסט 1942, בקרבות האי סבו, תקף אדמירל מיקוה, שעמד בראש כוח שכלל שמונה סיירות ומשחתות, כוח אמריקני גדול יותר, שכלל חמש משחתות ושש סיירות, בקרב שנודע מאוחר יותר כ"ליל הסכינים הארוכות". היפנים ירו טורפדות מטווחים ארוכים ופגעו בכל כלי-השיט האמריקניים.

בקרב אחר באותה זירה ניצלו האמריקנים את המכ"ם וארכו בלילה במקרי סוריגאו ב-24 באוקטובר 1944. כוח יפני גדול שנכנס למארב, נפגע קשות ונסוג. קרבות אלה היו חריגים. המלחמה באוקיינוס השקט התנהלה ברובה כמקובל בשעות האור.

היסטוריונים והוגי דעות שעסקו בלחימה הימית התרכזו, בעיקר, בצרכי המעצמות הגדולות, וראו את המלחמה כמאבק מתמשך על השליטה בים. הזמן והמרחב של מעצמות בעלות ציים גדולים, הפועלים באוקיינוסים, נמדד ביממות שלמות, והן אינן יכולות לברור בין היום ללילה. לכן המעיטו לעסוק בהשלכות האסטרטגיות שבניצול מושכל של הלילה והשפעתו על בניין הכוח ועל תפיסת הלחימה המקובלת.

גיבוש המסורת הישראלית

במסורת היהודית ובסיפורי המקרא נקשר הלילה לפעילות חיובית — כמו יציאת מצרים או הקרב בין גדעון למדיינים. במסורת הימית הישראלית הצעירה, היחס ללילה חיובי ביותר. לפני קום המדינה עסקו מקימי חיל הים במסגרת ההעפלה והפלי"ם, בפעילות מחתרית לה נתנה חשכת הלילה מסתור וקיום. ביום הוחבאו המעפילים במחסני האוניות ורק בלילה התאפשר להוציאם אל הסיפון. לפעמים נאלצו ספינות המעפילים, בגלל מטוסי הסיור הבריטיים, להפנות ביום את חרטומיהן לכיוונים אחרים ולא לכיוון חוף ארץ-ישראל. פריקת המעפילים בחוף התבצעה בלילה. בנוסף לפריקת מעפילים עסקו אנשי הפלוגה הימית של הפלמ"ח בפעילות מחתרית, כולל פגיעה באוניות הגירוש. פעילות זו ומסורת הפלמ"ח גרמה לעוסקים בה לראות בלילה ידיד. חיבה זו אל הלילה התבטאה בשיירי הים מאותה תקופה המזכירים את שבחי הלילה.

עם הקמת המדינה נבנה הכוח הימי של חיל הים מאוניות שעסקו קודם לכן בהעפלה, אליהן

היתוספו ספינות משמר קטנות. כן הוקמה יחידת הקומנדו הימי, מיוצאי הפלי"ם. בפעילות החיל במלחמת העצמאות נקט החיל ביזמה התקפית בלילה. המפורסמת מכולן היא תקיפת אוניית הצי המצרי "המלך פארוק" בסירות נפץ. נערכו גם פשיטות מהים בעורף קווי האויב, כלי השיט הצטיידו במכ"ם, שאפשר קריאת מצב וביצוע ניווט בחשכה. מאוחר יותר נרכשו משחתות, טרפדות וצוללות בכמות קטנה.

מעיון בפעילות חיל הים נובעת המסקנה שכאשר ידע החיל לנצל את הלילה ליזמה התקפית — היו הצלחות. אור היום לעומת זאת לא מנע כשלונות.

במלחמת קדש הפגיוה משחתת מצרית את חיפה באישון לילה. איתורה ע"י כוחותינו וזיהויה נעשו בחשכה. הקרב עצמו התנהל בדמדומי הבוקר עד לכניעתה.

במלחמת ששת הימים היו עדיין הסטי"לים בבנייה. חיל הים נקט יזמה התקפית מוגבלת בפשיטות לוחמה זעירה בלילה. ביום השלישי למלחמה, לא מנע אור היום שגיאה טראגית — אוניית מודיעין אמריקנית הותקפה מול חופי סיני לאחר שזוהתה בטעות כמשחתת מצרית.

כחודש אחר כך, בליל ה-11-12 ביולי 1967, נתקלו המשחתת "אילת" וזוג טרפדות תוך כדי סיור, בכוח ימי מצרי, שהפליג אל חוף סיני. המצרים פתחו ראשונים באש ובקרב קצר שנערך לקראת חצות הוטבעו שתי ספינות מצריות.

כאשר נעשתה החריגה מפעילות התקפית בלילה לסיורים באור יום שילם חיל הים ביוקר, כאשר בצהרי שבת, 21 באוקטובר 1967, הטביעו המצרים בטילי "סטיקס", שנורו מפתח נמל פורט סעיד, את המשחתת "אילת".

ספינות הסער שנבנו בשרבורג השתתפו בפשיטות לילה של צה"ל על קיני מחבלים. בהפלגה, שזכתה לפרסום רב כ"יציאת שרבורג", יצאו חמש הספינות האחרונות לישראל בליל חג המולד 1969.

במלחמת ההתשה — בשנים 1968-1970 —
הופעלו כלי-שיט של חיל הים ואנשי הקומנדו
הימי, בשיתוף עם כוחות אחרים באזור התעלה,
הירדן ובעיקר בים האדום. פעולת לילה מוצלחת,
שהתבססה על יוזמה התקפית, נערכה על האי
גריין.
ערב מלחמת יום הכיפורים — כלל סד"כ חיל
הים 14 ספינות סער, 11 מהן חמושות בטילי
"גבריאלי", שטווחם היה קצר מטווח טילי
ה"סטיקס", שהינם בשימוש ציי סוריה ומצרים.
העדיפות הכמותית הערבית בכלי שיט והעדיפות
בטווח הטילים דחפה את חיל הים להפעיל יזמה
התקפית בלילה. בששה באוקטובר השמיד חיל
הים מספר סטי"לים סוריים בקרב טילים דו-צדדי
בלילה. הזמן והמרחב אפשרו לפעול בקוים
פנימיים בדרך שהביאה ריכוז מאמץ בלילה. הגנת
החוף של האויב הוכרחה להימצא בכוננות
מתמדת, הצוללות המצריות הוחזרו למבואות
הנמלים כדי ליצור הגנה נגד ספינות הסער.
העשור שחלף מאז מלחמת יום הכיפורים עמד
בסימן הלחימה במחבלים. אלה ראו בגישה מהים
סיכוי להצלחה, לפרסום ולצבירת כוח פוליטי
וניסו לכן לחדור בשיטות שונות בלילה הנוח
לחדירה. המאמץ נגד המחבלים התמקד בכניית
ובהפעלת מערך הגנה ויירוט בקרבת החוף, שכלל
מטוסי סיוור, מכ"מי חוף וכלי-שיט. כאשר אותרה
התארגנות לפיגוע, ביצע חיל הים פשיטות ותקף
את בסיסי היציאה. הלחימה נגד המחבלים
התנהלה בעיקר בלילה ובמרבית המקרים עמד בה
החיל בהצלחה.

סיכום

כדי לאבטח את כוחותינו נגד הפתעה וכדי
לערוך את הסד"כ המועט באופן מושכל יהיה על
צי העתיד להחזיק מערכת מידע רצופה ומקיפה
ביום ובלילה על המתרחש בזירה החיונית. פעולה
זו תיעשה בעיקר ע"י מטוסי סיוור הממריאים
מהחוף ומסוגלים לכסות שטחים נרחבים בזמן קצר.
קיום תמונה זו CCCI הקשה יותר בלילה מאשר
ביום, יאפשר להפעיל ביעילות כלי שיט.

במלחמה הצדדים מתכוונים לנצח וכאשר
הכוחות כמעט שרים ינצח זה שיעשה פחות
שגיאות. הלילה נוח להפתיע את האויב ולהוציא
אותו משיווי משקל. הצד שיידע לפעול בלילה
ולנצל אותו לצרכיו יוכל לגרום לאויבו לעשות
שגיאות רבות יותר.

להצלחה בקרבות הלילה יש משקל רב לאיכות
המנהיגות הקרבית. לישראל יש פוטנציאל טוב
של כוח אדם ובהשקעה מושכלת וניתן לקבל
מנהיגות קרבית איכותית ברמה טובה שתאפשר
לנצל עדיפות זו.

הפעילות בלילה "משנה סדרי בראשית" לכן היא

